

hető az együttműködés igénye. 1989-ben Ausztrália, Kanada, Írország, Új-Zéland, Nagy Britannia és az Egyesült Államok közös nyilatkozatot írt alá (Washington Accord), amelyben vállalták, hogy kölcsönösen elismerik egymás műszaki alapképzési akkreditációs eljárásának egyenértékét. A megállapodáshoz később csatlakozott Dél-Afrika és Hong Kong is. Várható, hogy az eljárások még inkább közelíteni fognak a jövőben, és a felvázolt különbségek elhalványulnak.

Rébay Magdolna

Óvodaválasztás

2001-ben – az országos óvodavizsgálat részeként – az Oktatókutató Intézet kérdőíves megkérdezésén alapuló vizsgálatot szervezett az óvodás korú gyermekek szüleinek körében. A vizsgálatot az Országos Közoktatási Értékelési és Vizsgaközponttal valamint az Országos Közoktatási Intézettel kialakított feladatmegosztásban valósítottuk meg.

A szülők kérdőíves megkérdezésének fontosságát az adta, hogy az óvodai nevelés társadalmi kontrolljának legfontosabb gyakorlói minden bizonnyal azok a polgárok, akik gyermeküket vagy gyermekeiket óvodába járatják. Elvárásaik, igényeik, észrevételeik, illetve különféle módon megvalósuló hozzájárulásuk az óvodai nevelőmunkához fontos tényezői az egyes óvodák életének, sőt esetenként alapvető motivációt jelenthetnek az óvodai nevelés fejlesztéséhez is. Maga az Óvodai nevelés országos alpprogramja is hangsúlyozza a szülők nevelői szerepének fontosságát: „a gyermek nevelése elsősorban a család joga és kötelessége, s ebben az óvodák kiegészítő szerepet játszanak”. Úgy gondoljuk, hogy az óvodák akkor tölthetik be a családi nevelést kiegészítő szerepüket, ha törekszenek megismerni a szülők véleményét, élő kapcsolatot tartanak fenn velük. A kutatással többek között e cél megvalósulását is segíteni szándékoztuk.

A szülőkre kiterjedő vizsgálat elsődleges célkitűzése az volt, hogy empirikus adatok tükrében kapjunk képet az óvoda és szülők közötti kapcsolattartás módzatairól és tartalmáról. Vizsgáltuk a kapcsolattartás leginkább elterjedt formáit és azonosítottuk azokat a tényezőket, melyek jelentős befolyásoló erővel rendelkeznek a szülő-óvoda kapcsolat alakulásában. Igyekeztünk feltárni a szülők által megfogalmazott legjellemzőbb elvárásokat, valamint azt, hogy a szülők milyen szempontok alapján értékelik az általuk ismert óvoda munkáját. A szempontok jelentőségének mérése mellett értékeltettük is a szülőkkal gyermekük óvodáját, így számos mutató tükrében láthatjuk az óvodáztatás irányában megmutatkozó társadalmi elégedettséget is.

Az adatfelvételre, mely 470 óvodát érintett, 2001. április hónapjában került sor.* Az adatfelvétel során a kérdezőbiztosok véletlenszerű kiválasztással intézményenként 10–10 szülőt kértek fel a kérdőív kitöltésére, azaz összesen 4700 kérdőívet jutattunk ki a gyermekük óvodáztatásában érdekelt szülőkhöz.

A vizsgálat eredményességének markáns bizonyítéka, hogy a szülők válaszadási aránya a visszaérkezett kérdőívek alapján 88%-os volt, ami lényegesen magasabb, mint a hasonló módszerekkel folytatott kutatások esetén az megszokott. (A kutatási terv szerint felkeresett 470 intézmény közül csupán 3 fővárosi, 2 megyeszékhelyi, 2 városi és 4 kistélepülési óvoda szülői köréből nem kaptunk vissza kérdőívet.) A kiemelkedően magas válaszadási arány annak jeleként fogható fel, hogy a szülők készségesen nyilatkoznak meg a gyermekük számára óvodai

* Az adatrögzítés az Országos Közoktatási Intézet közreműködésével valósult meg.

ellátást nyújtó intézménnyel kapcsolatos kérdésekről. Fontos megjegyeznünk azonban, hogy a válaszadók jellegzetes megoszlást mutattak nemek szerint: 93,2%-ban a gyermekek édesanyja töltötte ki a kérdőívet. (Az édesapák csupán 6,8%-ban képviseltették magukat.) Az édesanyák kiugróan magas aránya a válaszadók körében egyértelműen jelzi, hogy az óvodával való kapcsolattartás elsőrendűen az anyák feladata.

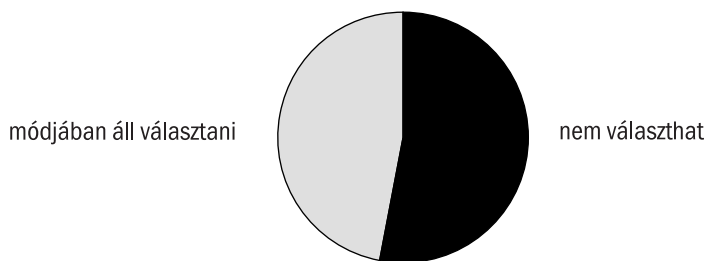
A vizsgálati eredmények értelmezésének általános előfeltevése, hogy a vizsgálat közvetlenül a szülőkre vagy a szülői közvéleményre vonatkozóan szolgáltat adatokat, így csak másodsorban – közvetetten – adhat képet az óvodáról, mint nevelő intézményről. Ennek alapján a szülővizsgálatból levonható következtetések az intézményekre vonatkozóan csak egyéb – pedagógiai, intézményi és fenntartói szintű – vizsgálatok eredményeivel összevetésben értelmezhetőek.

Az adatok feldolgozottságának jelen állapotában nem térhetünk ki az óvodaválasztás kérdéskörének részletes elemzésére: elsősorban országos adatok tükrében, általánosságban tárgyaljuk a témát. Ennek velejárója, hogy az elmondottak korlátozottan értelmezhetőek regionális, megyei illetve települési szinteken. Az óvodaugy iránt érdeklődő olvasók számára azonban – úgy gondoljuk – hasznos támpontokat nyújt intézményük sajátosan egyéni helyzetének pontosabb megismeréséhez a szülők motívumainak itt következő bemutatása.

A szülők óvodaválasztási lehetősége

Az oktatási intézmény megválasztásának – és így az óvodaválasztásnak – törvényileg garantált lehetősége az óvodáskorúak szüleinek körében végzett országos vizsgálat eredményei szerint a szülők 47%-a számára jelent valóságos választási lehetőséget (1. ábra). A csekély mértékű többség (53%) úgy nyilatkozott, hogy számukra nincs reális esélye annak, hogy több óvoda közül válasszák ki a számukra leginkább megfelelőt.

1. ábra: A szülők óvodaválasztási lehetősége

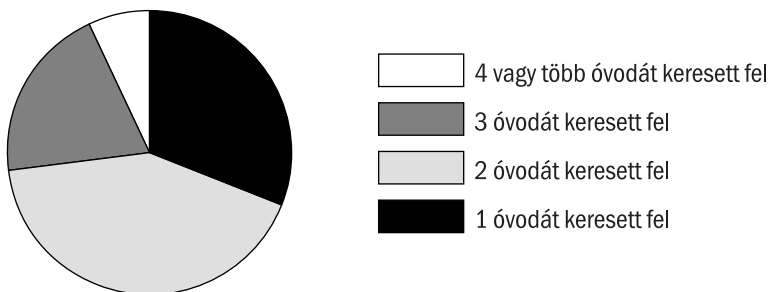
Az óvodaválasztás lehetőségének megoszlása a szülők körében szoros összefüggést mutat lakóhelyük a településtípusával. (1. táblázat.) A fővárosban, a megyei jogú nagyvárosokban illetve a kisebb városokban élők közelítőleg $\frac{4}{5}$ része állította, hogy több óvoda közül választhat. A nagyközségekben élők közel fele (46,6%) jelezte, hogy módjában áll több intézmény között választani. A kistelepüléseken, községekben élők körében azonban mindössze 11,3% azoknak az aránya, akik élhetnek az óvoda megválasztásának lehetőségével.

1. tábla: A szülők óvodaválasztási lehetősége településtípusonként

	Igen (%)	Nem (%)	Összes (%)	Szülők száma
Főváros	82,4	17,5	100	405
Megyei jogú városok	78,8	21,1	100	639
Egyéb városok	78,5	21,4	100	917
Nagyközség	46,6	53,3	100	371
Község	11,3	88,6	100	1770
Összesen:				4102

Vizsgáltuk, hogy milyen mértékben használják ki az óvodaválasztás lehetőségét azok a szülők, akik több intézmény közül is választhatnak gyermeküknek óvodát. 31%-nak adódott azoknak az aránya, akik döntésük előtt mindössze egy óvodát kerestek fel személyesen, tehát az óvodaválasztás lehetőségét csupán korlátozott mértékben használják ki (2. ábra). A szülők több mint 2/3 része azonban nem csupán egy intézménybe látogat el az óvodaválasztás idején. 42% azoknak az aránya, akik két óvodát is felkeresnek. Közel fele – 20% – mondta magáról, hogy három intézménybe is ellátogatott. 7% azoknak az aránya, akik alaposan tájékozódnak végleges döntésük előtt. Ők négy vagy annál is több intézmény kerestek fel, hogy gyermekük számára kiválaszthassák az általuk leginkább megfelelőnek ítélt óvodát. Az eredmények összességében azt jelzik, hogy a szülők nagy részét már gyermekük óvodáskorában jellemzi az a fajta tudatosság, amely később az iskolaválasztás alkalmával mutatkozik meg. Megfontolt döntéssel igyekeznek gyermekük számára a legjobb nevelési/oktatási szolgáltatást felkutatni, és igénybe venni.

2. ábra: A szülők megoszlása a személyesen felkeresett óvodák száma szerint

Óvodaválasztás – iskolaválasztás

Az óvodaválasztás és iskolaválasztás összevetésének jogosultságát alátámasztja az a kutatási eredmény is, mely tükrözi a szülők véleményét az óvoda oktatási – iskola előkészítő – szerepéről. A szülőknek csaknem a fele (49,1%) nyilatkozott úgy, hogy megítélése szerint az óvoda döntően meghatározza a gyermekének későbbi iskolai előmenetelét (2. táblázat). Közel ugyanennyien (48,6%-ban) mondták – ha nem is döntőnek, de – jelentősnek az óvoda iskola-előkészítő funkcióját. A számadatok újra csak azt igazolják, hogy a szülők már az óvodaválasztás során figyelembe veszik azokat a szempontokat, melyek az iskolaválasztás alkalmával vál-

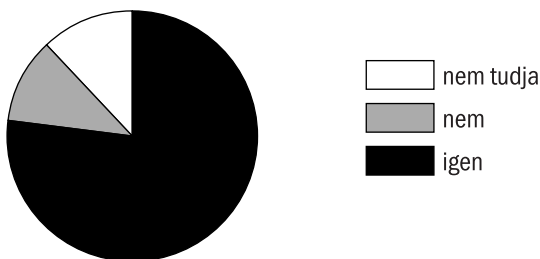
nak különösen fontos: megkísérlik felmérni, hogy várhatóan milyen kognitív teljesítményekre készíti fel gyermeküket a választott intézmény.

2. tábla: Az óvoda hatása a gyermek iskolai előmenetelére – szülői vélemények

A szülők véleménye	A szülők száma	A szülők aránya (%)
Az óvoda döntően meghatározza a gyerek iskolai előmenetelét	1980	49,1
Az óvodának jelentős szerepe van a gyerek iskolai előmenetelében	1961	48,6
Az óvodának csekély hatása van a gyerek iskolai előmenetelére	76	1,9
Az óvodának nincs érzékelhető hatása a gyerek iskolai előmenetelére	17	0,4
Összesen:	4031	100,0

A szülők egyéb véleményeiben is markánsan megmutatkozott, hogy az óvodáztatás iskola-előkészítő funkcióját fontosnak ítélik (3. ábra). Több mint háromnegyed részük (77%) jelezte, hogy beíratná gyermekét játékos iskola-előkészítő foglalkozásra, ha efféle különórát az óvoda felkínálna. Csupán minden 10. szülő ítélte úgy, hogy az óvodai nevelésben amúgy is megvalósuló készségfejlesztés mellett nincs szüksége gyermekének további iskola-előkészítésre.

3. ábra: Beíratná-e gyermekét játékos iskola-előkészítő foglalkozásra?

Az óvodai külön foglalkozások iránti igény vizsgálata már jelezte, hogy a szülők jelentős százaléka igényelne olyan szolgáltatásokat gyermeke részére, amelyek – közvetve vagy közvetlenül – a kognitív képességeket fejlesztik (3. táblázat). Bár a legtöbb szülő gyermeke fizikális adottságainak fejlesztését jelölte fontosnak (73,5%), mindenképpen jelentős azoknak az aránya is, akik gyermekeik számára már óvodáskorban biztosítanának olyan jellegű képzéseket, melyek pedagógiai szakmai okokból egyelőre az iskolai tantervekben – s nem az óvodai nevelési programokban – kapnak helyet.

3. tábla: Az óvodai különfoglalkozások iránti szülői igény (N = 4138)

Óvodai különfoglalkozás	Beíratná gyermekét (%)
Vízhez-szoktatás („úszásoktatás”)	73,5
Játékos idegennyelv-tanítás	57,3
Rendszeres külön torna („sport”)	49,5
Ismerkedés a számítógéppel	34,7
Vallási jellegű foglalkozás („hittan”)	19,4

Az óvodák oldaláról mérlegelve az adatokat mindez azt jelenti, hogy a szülők nagy része az óvodát több tekintetben is ugyanazon szempontok mentén ítéli meg, melyeket az általános iskola alsó tagozatán folyó nevelő/oktatómunka véleményezésekor alkalmaz vagy alkalmazna. Az óvodáról megfogalmazott szülői vélemények, illetve az óvoda irányában támasztott szülői elvárások ily módon óhatatlanul az iskolásítás irányába terelhetik az óvodai nevelést. Mindez természetesen ellensúlyozható és ellensúlyozandó az óvodapedagógusok szakmai tudatosságá révén, mely az iskolásítás irányába ható szülői elvárásokat helyes mederbe terelheti, vagy szükség esetén azok túlzott érvényesülésének akár útját is állhatja.

Az óvodaválasztást befolyásoló tényezők

Az óvodaválasztás során a szülőket az óvodáról szerzett személyes tapasztalatuk befolyásolta a legjelentősebb mértékben. A szülők valamivel több, mint kétharmada jelezte, hogy döntésében fontos szerepet játszott az óvoda felkeresése, és az ott szerzett személyes benyomás. Emellett az óvodaválasztás másik döntő szempontjának az óvoda közelsége bizonyult. A szülők 60% értékelte fontosnak az óvoda gyors elérhetőségét. E szempont érvényre jutásának – valamint az óvodahálózat kiterjedtségének – köszönhetően az óvodába járó gyermekek átlagosan 11 perc alatt érik el óvodájukat reggelente. Ugyanezt mutatja más megközelítésben, hogy a gyerekek 98,8%-a 30 percen belül eléri óvodáját; 86,2%-uk pedig olyan előnyös helyzetben van, hogy 15 percen belül óvodába jut reggelente. A településtípusok szerint vizsgálva ugyan ezen szempontot azt tapasztaltuk, hogy a kistélepléseken, illetve a községekben élő gyermekek előnyösebb helyzetben vannak az óvodába jutás időtartamának tekintetében. Az átlagszámokat figyelembe véve közel 2 perccel rövidebb idő alatt érik el óvodájukat, mint a városban lakó társaik. A szülők írásbeli visszajelzései – bár statisztikailag nem szignifikánsak – tovább árnyalják a képet az óvodába jutás vonatkozásában: az óvoda nélküli kistélepléseken élők jelezték, hogy vannak olyan 3–5 éves korú gyermekek, akik kísértő nélkül kényszerülnek utazni a helyközi autóbuszjáraton reggelente, hogy eljussanak óvodájukba a szomszédos településre. Bár az utazási idő az ő esetükben minden bizonnyal rövidebb, mint sok városi óvodásé, annak stressz-keltő hatása minden bizonnyal nagyobb.

A többgyermekes családok óvodáztatási szokásainak jellegzetessége, hogy második, harmadik gyermeküket szívesen íratják ugyanabba az óvodába, ahova idősebb gyermekük járt. A megszokott hely, az ismerős óvodapedagógusok megkönnyítik a szülők számára választást, fiatalabb gyermekük óvodába szoktatását. Emellett hatni kezdenek – főleg a lakosság összetételében lassan változó zártabb településeken – a hagyományok is. A szülők közül többen jelezték, hogy szívesen választják saját egykori óvodájukat gyermekük számára. Ilyen esetekben általában a múlt pozitív emlékei jelentik a döntő motívumot az óvodaválasztó szülő számára.

Az ismerősök, barátok ajánlását a szülők 41,5%-a jelezte fontosnak az óvodaválasztás tekintetében, ami közel kétszeres rangot jelez az óvodában dolgozók ajánlásához viszonyítva (22%). Figyelembe véve azt a tény, hogy az óvodaválasztás során csaknem valamennyi szülő személyesen ellátogat egy vagy több intézménybe, az adatok azt jelzik, hogy a szülőket az óvodában dolgozók kevésbé képesek befolyásolni döntésükben, mint amilyen mértékben ismerőseik, barátaik tehetik azt. Az óvodaválasztásra tehát jelentősebb hatással vannak azok a diskurzusok, melyeket a szülők a tágabb értelemben vett szociális környezetük tagjaival folytatnak az óvodaválasztás témakörében, mint azok a hatások, melyek az óvodai dolgozók részéről közvetlenül érik őket. Leegyszerűsítve dolgot azt is mondhatnánk, hogy a szülők az óvodaválasztáskor inkább adnak más szülők (ismerőseik, barátaik) véleményére, mint az óvodapedagógusokéra, akik érthető módon elfogultak saját óvodájuk irányában.

Az óvodák oldaláról vizsgálva a kérdést mindez azt jelenti, hogy az óvodapedagógusok közvetett módon valamivel hatékonyabban népszerűsíthetik óvodájukat, mint ha azt közvetlen módon tennék. A szülők számára – mint láttuk – az az óvoda bizonyul vonzóbbnak, amelyikről más szülők is jót mondanak, és nem az, amelyik jót mond magáról. Az egyes intézmények népszerűségét, vonzerejét tehát a szülői diskurzusok során terjedő elismerő vélemények hatékonyabban megalapozzák, mint az PR tevékenység, mellyel az óvoda önmagáról kíván pozitív képet kialakítani. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy az óvodákat bemutató írásos tájékoztató anyagok hatástalanok lennének a szülői választások megkönnyítésére, illetve befolyásolására. Az adatok jelzik, hogy a szülők közel 1/5-öd részére (27,2%) jelentős hatást gyakorolt az óvodáról olvasott írásos tájékoztató.

4. ábra: Az óvodaválasztás egyes tényezőit fontosként jelölő szülők aránya

Említésre méltó eredménye a kutatásnak, hogy az egy gyermeket nevelő szülők nagyobb arányban ítélték fontosnak az óvodára vonatkozó külső információforrások igénybevételét az óvodaválasztás alkalmával, mint a több gyermeket nevelők. Az ismerősök, barátok ajánlásának például 7%-kal többen tulajdonítottak nagy fontosságot az egy gyermekesek körében, mint a több gyermekesek közt. Az egy gyermekesek a védőnő, gyermekorvos ajánlásának, illetve az óvodáról olvasott írásos tájékoztató anyagoknak ugyancsak nagyobb fontosságot tulajdonítottak, mint a több gyermeket nevelők. Mindez magyarázható azzal, hogy az első gyermeküket nevelő szülők – életkorukból adódóan is – nyitottabbak azokra információforrásokra, melyek segítik őket döntéseik meghozatalában. A több gyermeket nevelők esetében a döntések sok esetben az első gyermek óvodáztatásakor szerzett tapasztalatokra épülve születnek.

Az óvodák értékelésének szempontjai

A szülők óvodaválasztását befolyásoló tényezők feltárása mellett vizsgáltuk azt is, hogy a szülők milyen szempontok figyelembe vételével értékelik a látókörükbe került óvodákat. A barátok, ismerősök körében folytatott diskurzusok alkalmával, illetve az óvoda személyes felkeresése alkalmával szerzett információk ugyanis nyilvánvalóan eltérő súllyal esnek a latba a végleges döntés kialakításakor.

Az óvodaválasztás alkalmával a szülők által figyelembe vett legjelentősebb mérlegelési szempontnak az óvodapedagógusok személyisége bizonyult. A megkérdezettek több mint 4/5 része (4. táblázat) tartotta nagyon fontosnak az óvónők személyiségét. A második helyen a dajkák személyisége szerepelt, melyet a szülők 68%-ban mondtak nagyon fontosnak. Az óvodák vonatkozásában is igazolódni látszott tehát, hogy a szülők elsősorban nem óvodát, hanem óvónőt (dajkát) választanak gyermeküknek.

Az óvodai különfoglalkozásokra vonatkozó szülői igények felmérése is jelezte (3. táblázat), hogy a szülők kitüntetett fontosságot tulajdonítanak gyermekük egészséges testi fejlődésének. E szempont jelentősége mutatkozik meg abban is, hogy az óvoda udvarának használhatóságát a megkérdezettek 61%-a tartotta nagyon fontosnak. Az óvoda környéke, környezete a szülők 43%-ának, az óvoda épületének állapota, pedig csupán 26%-uk számára volt nagyon fontos. Az említett szempontok jelentősége annak függvényében csökken (udvar: 61%, környezet: 43%, épület: 26%), hogy azok – a szülők megítélése szerint – mennyiben befolyásolják a gyermek egészségének alakulását, fizikai fejlődését.

A gyermek irányában tanúsított egyéni bánásmód szempontjának fontossága kis mértékű ingadozást mutatott annak függvényében, hogy a válaszadó szülő milyen településtípus lakosa. A községekben élők 54,5%-ban mondták nagyon fontosnak gyermekük egyéni bánásmódban részesítését, míg a városokban élők átlagosan 67,4%-ban ítélték nagyon fontosnak ugyanezt a nevelési szempontot. (Az egyes várostípusok kevesebb, mint 1%-on belül tértek el a városokra számított átlagtól.) A jelenség megítélésünk szerint arra utal, hogy a kisebb településeken élők körében a kollektív értékrend fokozottabban érvényesül, mint a városi lakosság körében.

A településtípus változója a gyermekek számára felkínált programok szempontjánál is érezte hatását. A községekben illetve a nagyközségekben a szülők 56,4 illetve 60%-a mondta nagyon fontosnak a gyermekek számára felkínált programok meglétét. Ugyanezt a nagyvárosokban a megkérdezettek 48%-a tartotta fontosnak. A kisebb településeken működő óvodák irányában tehát valamelyest nagyobb igény fogalmazódik meg a szülők részéről, hogy a gyermekek tartalmas programokon vehessenek részt.

4. tábla: A szülők véleményeinek megoszlása óvodaválasztási szempontonként (%)

Szempontok	Nagyon fontos	Fontos	Kevésbé fontos vagy nem fontos
Az óvónők személyisége	85	15	1
A dajkák személyisége	68	29	2
Egyéni bánásmód a gyermeke irányában	62	31	7
Az óvoda udvarának használhatósága	61	37	1
Nyitottság a szülők, családok irányában	59	39	2
A gyerekek számára felkínált programok	54	43	3
Az óvoda környéke, környezete	43	53	4
Az óvoda épületének állapota	26	62	11

Összegzés

Az óvodák kiegyensúlyozott működésének egyik alapfeltétele a szülők érdekeinek figyelembevétele és bevonásuk az óvoda életébe. A szülők óvodaválasztási szempontjainak vizsgálata ugyanakkor feltárta, hogy az óvodák egyfajta csapdahelyzetbe kerülhetnek, ha a szülői elvárásoknak való túlzott mértékű megfelelés útját járják. A szülői elvárások egy része ugyanis az iskolásítás irányába tereli az óvodai nevelést, azaz a szülők olyan tevékenységek végzését, olyan módszerek használatát várják el az óvodapedagógusoktól, melyek valójában az általános iskola első tagozatán lennének időszerűek. Az óvodapedagógusok ellentmondásos helyzetbe kerülhetnek: miközben a nyitottabbá válás célkitűzésének jegyében igent mondanak a szülők által megfogalmazott elvárásokra, azonközben szembe kerülhetnek azokkal a pedagógiai normákkal, melyek az óvodai nevelés országos alapprogramja, illetve a helyi nevelési program formájában keretét alkotják a napjainkban kívánatos óvodai nevelésnek.

Bár a szülők óvodaválasztását leginkább azok a tapasztalatok befolyásolják, melyet az óvoda személyes felkeresése során szereznek, ez nem jelenti azt, hogy az óvodapedagógusoknak vagy óvodavezetőknek a látogatás alkalmával módjukban állna meghatározóan befolyásolni a szülői döntéseket. A szülők legnagyobb része ugyanis az ismerősök és barátok körében folytatott diskurzusok során alakítja ki végső álláspontját. Ennek következménye, hogy az óvoda helyi társadalomban terjedő jó híre nagyobb hatással lehet a szülők óvodaválasztására, mint azoknak az instrukcióknak melyek maguktól az óvodapedagógusoktól származnak.

Az óvodaválasztás alkalmával a szülők által figyelembe vett legjelentősebb mérlegelési szempontnak az óvodapedagógusok személyisége bizonyult. Az óvodák oldaláról értelmezve az adatokat elmondható, hogy az egyes óvodák legjelentősebb értékadó tényezője a hivatását örömmel végző óvodapedagógus. Az egyik válaszadó szülő megfogalmazásában: „legfontosabb az óvónő szereteteli rátermettsége, ezt egyetlen tanuló nem lehet. Az én óvónőim csodálatosak, mert meg tudják adni a szeretetet.”

Török Balázs

Értékek és habitusok, erdélyi középiskolások cselekvési stratégiáiban

A tanulmány célja erdélyi fiatalok egy csoportjának (négy erdélyi nagyváros elméleti líceumaiban tanuló) cselekvési és jövőstratégiáinak bemutatása. A kérdést kétféleképpen tematizáljuk, nevezetesen Pierre Bourdieu habitusorientált, illetve Max Weber érték-rationális cselekvése segítségével. Bourdieu tétele szerint a cselekvést általában a stabilizálódott habitus irányítja. Ugyanakkor amellet keresünk érveket, hogy egy földcsuszamlásszerű strukturális váltás, amilyenek Romániában a totális rendszert követő átalakulási folyamatot feltételezzük „összevarhatja” az egyes csoportok reprodukciós stratégiáit. Olyan „diszfunkcionális habitusok” jöhetnek létre, amelyek nem képesek az egyéni cselekvések és a struktúra közötti problémamentes viszonyra a megteremtésére. E viszony problematizálódása azt eredményezheti, hogy az egyéni életvezetés explicit módon megjelenő értékekhez kapcsolódik. Ezek után arra keresünk választ, hogy az általunk vizsgált fiatalok esetén melyek lehetnek ezek a kitüntetett értékek.